

АПК - сфера пріоритетної політики держави

Виступ Президента України Л. Д. Кучми
на Всеукраїнській нараді з питань агропромислової політики
27 грудня 1995 року

Глибокошановні учасники наради!

Дорогі друзі!

Всеукраїнська нарада з питань агропромислової політики завершує свою роботу.

Протягом двох днів у центрі уваги не лише її учасників, а й, переконаний, всього суспільства перебували питання, від вирішення яких, без сумніву, залежить подальша доля нашої країни, благополуччя кожної родини, кожного громадянина.

Дуже добре, що ми мали можливість почути з трибуни наради думки щодо поставлених питань не лише представників виконавчої влади, а й народних депутатів, керівників господарств, науковців, лідерів окремих політичних партій. Я не ставлю за мету підвести у своєму виступі бодай попередні підсумки всебічного обговорення широкого комплексу проблем, що розглядався. Такі узагальнення має здійснити протягом найближчих днів оргкомітет наради.

Хочу у цьому зв'язку сказати лише про те, що за підсумками наради буде підписано ряд указів та розпоряджень Президента, постанов Кабінету Міністрів. Буде доопрацьована "Національна програма розвитку сільськогосподарського виробництва на 1996-2005 роки". Планується не пізніше березня 1996 р. внести її на розгляд Верховної Ради.

Передбачається також, що упродовж січня наступного року за участю членів уряду, а також сподіваюся, народних депутатів та представників керівництв Верховної Ради будуть проведені обласні наради з конкретних питань розвитку агропромислового виробництва на місцях.

В лютому також пропоную провести в Києві нараду керівників колективних господарств, щоб звірити із ними курс аграрної політики, який розробляється. Саме на плечі цих керівників припав найбільший тягар спочатку економічної кризи, а зараз - економічних реформ. Саме їх практичним досвідом мають скористатися урядовці та парламентарії.

Такий комплекс організаційних закладів, що проводиться вперше за останні роки, переслідує основну мету: опрацювати узгоджені позиції виконавчої та законодавчої влади щодо стратегії й тактики аграрних реформ, які має здійснювати держава в найближчі роки.

Мета зазначених заходів пов'язана із необхідністю виробити спільні позиції двох гілок державної влади з усього комплексу питань аграрної політики на сучасному етапі, опрацювати не лише довгострокову перспективу, а й "правила гри" наступного року, які не будуть змінюватися. Це дозволить господарникам прогнозувати зміни у економічному середовищі відповідно планувати свою діяльність.

Важливо одразу сказати, що з багатьох принципових проблем аграрної реформи, особливо тих, що стосуються її механізмів, існує більше запитань, ніж готових відповідей.

І це природно. Ще відсутній достатній досвід. Насамперед досвід власних перетворень. Ми робимо на цьому напрямі лише перші кроки. Їх потрібно глибоко, а головне - критично обмислити. Сенс скликання нашої наради якраз і полягає у цьому.

Думаю, що в такому ж контексті потрібно розглядати й поданий на ваш розгляд проект Національної програми сільськогосподарського виробництва. Я погоджуюсь з критичними зауваженнями багатьох виступаючих щодо змісту цього документу. Сподіваюся, що він стане предметом прискіпливого аналізу фахівців-практиків, які не обмежаться лише перегортанням сторінок та винесенням швидких висновків.

В проекті Національної програми основний акцент зроблено на прогнозних оцінках кількісних показників сільськогосподарського виробництва. Але для нас сьогодні визначальним є уточнення позицій щодо загальної логіки та послідовності якісних перетворень у цьому секторі економіки: яким чином і в якому напрямку має трансформуватися діюча система виробничих відносин. Як нам утворити принципово новий мотиваційний механізм, трансформувати виробничу структуру АПК, змінити якість життя селянина, вагомо підняти його соціальний статус? Як у найстисліші строки не лише подолати кризові процеси, а й забезпечити зростання виробництва та реалізації, гарантувати на цій основі істотне підвищення життєвого рівня народу?

Переконаний, що в нашому суспільстві немає людини, яка б не розуміла тих надзвичайно великих труднощів, пов'язаних з реалізацією цього складного і водночас виключно важливого комплексу завдань. З огляду на це всебічне обговорення на всіх рівнях проблем сучасної аграрної політики може стати необхідною платформою формування в суспільстві так необхідної політичної злагоди та конструктивізму, в тому числі і узгодженості дій двох гілок влади.

Мені б дуже хотілося, щоб проведення Всеукраїнської наради з питань АПК дістало і таке, суто політичне забарвлення. Сподіваюсь, ви мене підтримали в головному. Час нам усім зрозуміти: суспільна злагода і політичний конструктивізм - не просто побажання Президента, на утвердження яких спрямовуються його зусилля, а одна з корінних передумов реалізації всього того, про щ йшлося на нараді.

Вважаю за доцільне зазначити й необхідність масштабної роз'яснювальної і, якщо хочете, зрозумілої пропагандистської роботи щодо аграрної політики держави. Нам потрібна активна суспільна підтримка. Це, ще раз наголошую, - одна із важливих передумов успіху, до якого ми прагнемо.

Тепер деякі міркування щодо окремих обговорюваних питань.

Перше - про місце, яке має зайняти АПК у структурі нашої економіки з врахуванням її подальшого реформування й розвитку. Не визначившись чітко у цьому питанні, ми, ясна річ, не зможемо досконало розібратися і у змісті необхідних перетворень, матеріальних та фінансових ресурсах, щ для цього мають бути задіяні.

Те, щ Україна має унікальні природні умови для виробництва основних видів сільськогосподарської продукції - добре відома істина. За відомими оцінками і наших, і закордонних експертів, Україна відноситься до числа країн з найбільш високим рейтингом щодо потенційних можливостей агропромислового виробництва.

Основним нашим національним багатством, без сумніву, є концентрація найбільш родючих у світі чорноземів і достатньо висока кваліфікація й відома усьому світові працелюбність українського селянина. В Канаді мені однозначно заявляли: успіхи в розвитку сільськогосподарського виробництва цієї країни значною мірою пов'язані з внеском українських поселенців. Це ж мені говорили і в Аргентині, і в Бразилії. Отже, йдеться про генетичні корені нашого народу, на які ми зобов'язані спиратися у своїй політиці, зміцнювати їх.

Знову ж таки за оцінками експертів, за умов інтенсивного розвитку, Україна вже у найближче десятиріччя має цілком реальні можливості приєднатися до групи країн основних виробників сільськогосподарської продукції. При цьому не можна не брати до уваги й те, щ в докризовий період виробництво сільгосппродукції на душу населення України мало чим відрізнялося за своїми обсягами від показників розвинених в аграрному відношенні країн Заходу. Натомість у виробництві промислової продукції наше відставання було більшим.

При визначенні перспектив розвитку АПК та його подальшого місця в нашій економіці ми повинні враховувати, з одного боку, наше географічне положення, достатньо розвинуту транспортну інфраструктуру. З іншого - наявність потенційно місткого, практично не обмеженого ринку збуту продукції АПК як на внутрішньому ринку так і на ринках країн СНД, тобто там, де традиційно протягом багатьох десятиріч Україна була базовим постачальником найважливіших видів сільськогосподарської сировини, а також на ринках Центральної та Східної Європи.

Хочу наголосити: якщо врахувати наявний світовий досвід, за яким окремі країни у найстисліші строки різко підвищували обсяги сільськогосподарського виробництва, і на базі такого досвіду реалізувати наші переваги, то така перспектива для України є цілком реальною.

Чи має інша галузь народного господарства України такі чи близькі до цього порівняльні переваги?

Відповідь однозначна: порівняльні переваги української економіки зосереджуються головним чином у сільському господарстві. Звідси очевидний висновок: АПК не на словах, а на ділі має стати сферою пріоритетної політики держави, лідером у виведенні економіки з кризи.

Звичайно, щ при такій постановці питання не йдеться про послаблення нашої уваги індустріальній сфері. Перш за все - високотехнологічному виробництву, зміцненню позицій того, щ також формує економічне обличчя держави. Ці два процеси є не лише несуперечливими, а й такими, щ доповнюють одне одного.

Виходячи з цієї принципової позиції, необхідно враховувати:

- по-перше, те щ від результатів сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить робота переробних галузей з найбільш швидким оборотом капіталу, щ сприятиме його нагромадженню не лише для власних потреб АПК, а й економіки загалом;

- по-друге, вагомий вплив роботи АПК на зміни обсягу валового внутрішнього продукту. За нормальних умов 1 % росту виробництва сільгосппродукції дає 3-4 % (з врахуванням переробки та реалізації) росту ВВП;

- по-третє, експортні можливості АПК, які утворюють на основі їх ефективної реалізації об'єктивні передумови швидкого подолання дефіциту торговельного та платіжного балансів;

- по-четверте, значення всебічного розвитку АПК щодо вирішення широкого комплексу завдань соціальної політики, забезпечення умов зростання життєвого рівня населення. Це для нас сьогодні є визначальним.

Таким чином, очевидна необхідність концентрації зусиль на перетворенні АПК в пріоритетний сектор економіки. Але такою ж істиною має стати й інше - похідне: для того, щоб перетворитися в лідера економічного росту, сільське господарство України, а точніше весь АПК, має стати одночасно і лідером економічних реформ.

Власне, вся суть проблеми концентрується в цьому. Я казав про високі обсяги сільськогосподарського виробництва в докризовий період.

Однак не можна не враховувати й того, щ продуктивність праці у цій сфері була в 4-5 разів нижчою від рівня

західних країн. Змінити цю ситуацію держава прагнула не одну п'ятирічку. Для цього селу виділялися велетенські капіталовкладення. Однак становище залишалося незмінним. Це добре відомо. Причина полягала в нерациональній, напівфеодальній за своїм змістом системі виробничих відносин, відсутності мотивації праці, наявності згубної зрівнялівки і таке інше. Це може бути моєю відповіддю на деякі порівняння, що звучали учора.

То ж повторюю - основою основ вирішення високих завдань розвитку АПК є здійснення спільними зусиллями, узгодженої за своїм змістом і засобами, прийнятної суспільством аграрної реформи.

У питаннях реформування АПК нам не потрібно розпочинати все з нуля. Більше того, якщо вести мову про ринкову трансформацію економіки в її галузевому розрізі, то зміни в АПК, що нині вже відбуваються, мають цілий ряд переваг.

Ви це знаєте. Про це також йшлося в доповіді Прем'єр-міністра, у виступах учасників наради.

У поточному році дано старт земельній реформі, перебудові організаційної структури виробництва та реалізації сільгосппродукції, проведена складна, однак вкрай необхідна, цінова лібералізація. Вперше за останні 5 років держава не вдалася до використання емісійних вливань у сільське господарство. І те, що знову ж таки вперше в осінньо-зимовий період відбувається не карколомне зростання, а зниження темпів інфляції - один з результатів зробленого.

До цього приплюсуйте й таке: нинішнього року зведено до мінімуму спад сільськогосподарського виробництва. Валова продукція сільського господарства зменшиться за поточний рік всього на два відсотки, проти 17-ти у 1994-му.

Водночас зроблене ми розглядаємо як лише перші й досить скромні кроки. Так що в оцінках здійснюваного у нас повне взаєморозуміння. Однак те, що зроблено, за всіх негараздів та протидій переконує нас у вірності обраного шляху реформування АПК.

Більше того, люди на місцях, безпосередньо ті, хто робить на селі справу, повірили у незворотність цього процесу. Ми маємо нині досить вагомий суспільний підтримку. Для мене та й, сподіваюся, для всіх учасників наради це надзвичайно важливо.

Тепер дозвольте висловити свої міркування щодо деяких найбільш складних, як на мій погляд, питань сучасної економічної політики, пов'язаних з обґрунтуванням основ аграрної реформи.

Перш за все про найбільш важливе питання - фінансово-інвестиційне забезпечення аграрних перетворень.

Ви добре розумієте нинішню ситуацію. Додаткових інвестиційних ресурсів держава не має. Подолати кризу у фінансово-інвестиційному секторі нам ще не вдалося. Ми ні за яких обставин не можемо вдатися до випуску інфляційних грошей. Така емісія, як це добре відомо, не на користь селянам. Згадайте попередні роки. Не дай Боже, щоб таке повторилося знову.

На що в такому разі можемо розраховувати?

Головне - загальне поліпшення інвестиційного клімату в державі на основі подальшої грошової стабілізації. Уже наступного року ми матимемо всі реальні можливості утримати місячну інфляцію у межах, що не перевищують 2 відсотків. А це основа формування додаткових фінансових ресурсів банківськими структурами, їх більш повного спрямування у виробничу сферу. Треба все зробити, щоб вони пішли на основі утвердження відповідних економічних передумов у пріоритетні галузі економіки і перш за все в структуру АПК.

Друге джерело - мобілізація для цих цілей вільних коштів, що знаходяться на руках населення. В країнах Заходу вони складають основний інвестиційний ресурс. В ході фінансової стабілізації, зростання реальних доходів населення, можливості використання і цього ресурсу невпинно підвищуватимуться. Це також має бути передбачено нашими програмними документами.

Третє джерело - бюджетні асигнування цільових програм: розвитку насінництва, племінної справи, родючості ґрунтів, ветеринарного забезпечення, меліорації та водного господарства, підготовки та перепідготовки кадрів для села та інших.

Особливо актуальною в цьому є проблема фінансування робіт по захисту земель, підвищенню їх родючості. Якщо не будуть негайно вжиті радикальні заходи, то втрати, які ми тут несемо, набудуть катастрофічного характеру. Деградація наших сільськогосподарських угідь - проблема не лише останнього періоду. Вона тягнеться з колективізацією і продовжується протягом багатьох десятиріч. Ми маємо за будь-яких умов зупинити цей процес. Це в аграрній політиці одне із ключових завдань.

У цьому зв'язку Кабінет Міністрів має уважно розглянути пропозицію, яка вноситься спеціалістами щодо утворення за рахунок частини коштів земельного податку, а також коштів від орендної плати за землю, створення позабюджетного інноваційного Фонду охорони земель. Кошти цього Фонду могли б у цільовому порядку використовуватися для фінансування Національної та обласних програм охорони земельного фонду України.

В тому ж контексті має розглядатися і інша не менш значуща проблема - проблема розвитку насінництва та племінної справи.

Розпочинати тут доводиться не на порожньому місці. Є чимало господарств, що працюють на рівні світових

досягнень селекції та генетики. Їх досвід повинен знайти широке застосування. Для цього, ясна річ, необхідні відповідні організаційні заходи та додаткові фінансові ресурси.

Ми зобов'язані постійно вишукувати такі ресурси навіть за рахунок утиснення інших бюджетних видатків. Якщо хочемо справді забезпечити пріоритетний розвиток села, то іншого шляху просто не маємо.

Четверте виключної ваги джерело формування фінансових ресурсів для села - активна робота з мобілізації іноземних кредитів та інвестицій. Про це вже наголошувалося у доповіді Прем'єр-міністра. АПК вже сьогодні є одним з найбільш привабливих для іноземного інвестора секторів економіки. Ця привабливість буде зростати. Тут треба все робити, щоб активізувати цей процес і терміново переглянути сам механізм використання.

Є й інші джерела формування фінансових ресурсів для села, які при здійсненні конструктивної аграрної політики можуть стати основою відродження його виробничого потенціалу.

Однак при усій їх значущості вирішальними є внутрішні нагромадження розширеного відтворення кожного господарства. На жаль, вони сьогодні мінімальні. Відбувається процес звуженого відтворення. Роста збитковість господарств. Фактично у збиткову галузь перетворилося тваринництво. Про це також детально йшлося у виступах.

Чи існують можливості виправлення цього стану? Переконали, що вони є.

Багато з виступаючих підкреслювали, що проблемою номер один в цьому є відновлення цінового паритету. Це питання постійно ставиться і воно для мене є достатньо зрозумілим. Я також стою на цій же позиції. Але тут діють об'єктивні фактори, що не можуть не враховуватися. Вони пов'язані перш за все з ростом цін на енергоносії, а відповідно й інших товарів матеріально-технічного забезпечення села.

Однак і тут формуються підвалини стабілізації. Найбільш критичним у цьому були 1994 і поточний роки, коли ми переходили на світові ціни. Нині цей процес в основному завершено. Наступного року буде здійснено комплекс заходів щодо регулювання цін на матеріально-технічні ресурси власного виробництва: електроенергію, міндобрива, сільгосптехніку тощо.

Це, як ви розумієте, суттєвий фактор цінової стабілізації, який у попередні роки через значну інфляцію не міг бути задіяний.

Рахуйте і значне розширення у наступному році лізингового обслуговування господарств і те, що оплата сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва по лізингу буде здійснюватися протягом 3-5 років. Це досить вагомий товарний кредит, що буде надано селу. Водночас буде приведена у відповідність до сучасних вимог політика щодо сільськогосподарської техніки і запасних частин до неї.

Ми будемо поступово йти шляхом зниження податкового пресу на сільгоспвиробника. Деякі кроки в цьому передбачаються проектом бюджету наступного року, що нині розглядається Верховною Радою. Про це говорилося на нараді. Ми робимо (з врахуванням фінансового стану держави) все можливе і сподіваємося на підтримку запропонованих пропозицій народними депутатами.

До проблеми податкової політики відноситься й таке питання.

Я згоден з вами, що нам потрібно, врешті-решт, перевести розмови про єдиний земельний податок у практичну площину. Із запровадженням податку на землю ми зможемо вирішити одну із найгостріших економічних проблем: утворення для господарств з різними природно-кліматичними умовами адекватних умов формування фінансових ресурсів, їх нагромадження.

В умовах адміністративної економіки названа проблема вирішувалася на основі зональної диференціації державних заготівельних цін. Ми зруйнували цей механізм, про це також йшла мова, але замість цього не утворили нічого нового.

Сьогодні ринок формує єдину ціну реалізації, а об'єктивні умови виробництва різні. Звідси - збитковість багатьох господарств, яка не пов'язана з рівнем їх господарювання. Єдиний податок на землю дає можливість виправити цю економічну несправедливість. Треба найближчим часом визначитися в цьому питанні.

Водночас переконали, що резерви удосконалення податкової політики цим не обмежуються. Зокрема, слід було б вивчити і питання про можливість суттєвого зменшення ПДВ на деякі товари народного вжитку і перш за все основні продукти харчування. Цей крок міг би слугувати хоча б частковому розв'язанню надзвичайно важливої для сільського товаровиробника проблеми розширення продовольчого ринку.

До речі, постійна турбота про розширення ємності аграрного ринку за світовою практикою є однією з прерогатив держави. Для цього має здійснюватися продумана політика забезпечення стабільного росту платоспроможного попиту населення. Це не лише одна із нагальних соціальних проблем, а й визначальний важіль зміцнення фінансового стану сільського товаровиробника, стимулювання підвищення обсягів виробництва.

Ось чому опрацювання механізмів забезпечення випереджаючого росту платоспроможного попиту населення має стати стрижнем дворічної програми соціального розвитку, яка за моїм дорученням нині опрацьовується Кабінетом Міністрів. Повторюю: йдеться про проблему, яка органічно поєднує в собі фінансово-виробничий і водночас соціальний аспекти.

В контексті зазначеного маємо розглядати і питання захисту вітчизняного товаровиробника шляхом проведення

протекціоністської політики.

Звичайно, було б вкрай необачливим закрити кордони "на замок" і знову повернутися до замкнутої економіки. Як ви добре знаєте, ми це вже проходили. Наслідки цього також добре відомі.

Однак не менш необачливою може стати політика "поквапливої" лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, без відповідної підготовки до цього необхідних внутрішніх передумов.

Вона найболючіше вдарила по сільськогосподарському виробництву. Ситуація ускладнюється не лише скороченням виробництва, а й зростанням собівартості, що робить сільгосппродукцію неспроможною конкурувати навіть на внутрішньому ринку.

Це стосується не лише нас, а практично всіх наших сусідів - як на сході, так і на заході. Навіть Угорщина, що мала свого часу виключно високі показники аграрного розвитку, не витримала нищівних ударів зовнішньої конкуренції. Це вимагає від держави активного захисту вітчизняного товаровиробника.

Водночас, при обґрунтуванні механізмів формування національного ринку продовольчих товарів, нам необхідно виходити й з загальноекономічної стратегії держави, орієнтованої на входження України у світовий економічний простір. Враховувати в зв'язку з цим необхідність постійної адаптації нашого сільськогосподарського виробництва до вимог світового ринку, міжнародних стандартів якості. Тому мову треба вести не про протекціоністську політику взагалі, а про достатньо виважену розумну політику державного протекціонізму. В цьому об'єктивно зацікавлені й підприємства АПК. Ми мусимо працювати не лише на сьогоднішній день, а й на перспективу, вбачати в зовнішній конкуренції важливий чинник радикальної перебудови АПК, його технічного та організаційно-технологічного оновлення.

Я зупинився лише на деяких питаннях фінансової стабілізації аграрного виробництва. Вони, природно, не вичерпують змісту цієї комплексної проблеми. Таких питань, що мають реальні можливості свого вирішення, є багато. Ми просто недостатньо працюємо на перспективу, поглинаємося поточними справами.

Розглядаючи питання, що порушуються, всі ми і перш за все уряд маємо завжди враховувати, що фінансова стабілізація агропромислової галузі - це базова основа нашої загальноекономічної стабілізації. Саме цим чинником має визначатися увага держави до проблеми АПК. Утверджуючи передумови фінансової стабілізації знизу, ми тим самим зміцнюємо фундамент тих процесів, що відбуваються на макрорівні, в тому числі у сфері державного бюджету. Така концептуальна позиція у нашій політиці має бути домінуючою. Вона запорука незворотності фінансово-стабілізаційних процесів у нашій економіці взагалі.

Нам потрібно більш ґрунтовно визначитися і в питаннях структурної перебудови АПК.

Вже не перший раз порушуються питання про необхідність перепрофілювання окремих підприємств на випуск техніки, яку вимушені завозити з інших країн. Про максимальне використання для цього підприємств ВПК, про формування замкнутого циклу: виробництво - реалізація - обслуговування сільгосптехніки і таке інше.

Але одними гаслами ситуацію на селі не змінити. Потрібне щоденне практичне вирішення питань.

Глибоко переконаний у тому, що утворення сучасної індустрії матеріально-технічного обслуговування села - завдання, яке під силу нашій державі. При максимальній концентрації зусиль, його можна вирішити у стислі строки.

Йдеться про одну із важливих складових нашої промислової політики. Однак, на превеликий жаль, робота, що ведеться вже декілька років по обґрунтуванню такої політики, де б знайшли чітке визначення й питання матеріально-технічного обслуговування сільського товаровиробника, ще не відповідає вимогам життя.

Уряд повинен виправити це становище.

До розв'язання завдань матеріально-технічного забезпечення села мають бути залучені всі наявні ресурси держави, мобілізовані усі наші індустріальні, науково-технічні та технологічні можливості. Але машинобудівники повинні зрозуміти, що сільському товаровиробнику техніка вчорашнього дня просто не потрібна. Інакше її ми вимушені будемо у зростаючих обсягах ввозити із-за кордону.

Це, до речі, можна сказати і про відповідне використання потенціалу нашої науки, її чисельних установ та інститутів. В цьому питанні також має бути опрацьована та реалізована спеціальна програма. Вона має стати невід'ємною складовою "Національної програми розвитку сільськогосподарського виробництва на 1996-2005 роки". Уряд повинен у найстисліші строки визначитися і у цьому питанні.

У контексті структурної перебудови АПК особливої уваги потребує проблема сервісного та торговельного обслуговування села.

Багато господарств бідують сьогодні не через те, що не вміють виробляти продукцію, а тому що не володіють навичками комерційної діяльності. І це не їх провина. Ми надзвичайно погано працюємо над утворенням на селі сучасної конкурентної інфраструктури, яка б взяла на себе функції комерційного обслуговування сільського товаровиробника.

Користуючись нагодою, хочу привернути увагу до наступного: нам необхідно змінити ставлення до посередницьких структур. Звичайно, що йдеться про надійних ділових партнерів товаровиробника, а не таких як, скажімо, "Украгротехсервіс", що викликає у селян алергію.

Потрібно врешті-решт зрозуміти, що посередницькі структури є однією з невід'ємних, вельми важливих ланок технологічного процесу всієї системи АПК. Це доводить і вже наш власний досвід. Я маю на увазі роботу Української аграрної біржі. Скажу більше: там, де з'явився відповідальний посередник, галузь запрацювала. Я міг би послатися на приклад акціонерного товариства "Маїс-Інк".

У цьому зв'язку одними з провідних завдань на найближчий період у галузі аграрної політики держави мають стати:

- по-перше, підтримка організації системи приватного і недержавного бізнесу в галузі збуту продукції та постачання в галузі сільськогосподарського виробництва;
- по-друге, формування системи оптових сільськогосподарських ринків, товарних бірж, ф'ючерсної торгівлі зерном та деякими іншими продуктами;
- по-третє, демонополізація цієї сфери АПК, подальша лібералізація сільськогосподарських ринків, перехід на конкурсне визначення підрядчиків по держзамовленню;
- по-четверте, утворення для сільських товаровиробників інформаційної системи про стан відповідних ринків.

У кінцевому підсумку йдеться про здійснення активної державної політики щодо формування єдиного ринкового простору: вільного переміщення сільськогосподарської продукції, подолання штучних регіональних бар'єрів, що тут виникають.

Вважаю за необхідне наголосити: наша мета - утвердження єдиного конкурентоздатного національного ринку сільгосппродукції. І над цим нам потрібно наполегливо працювати.

Водночас, ставлячи у такій площині зазначене питання, ми ні в якому разі не можемо знецінювати значення регіональної політики в галузі АПК. Більше того - ми за посилення саме регіонального аспекту економічної політики держави.

Багато на цьому напрямі зроблено. Заслугує, наприклад, на увагу черкаський експеримент, про що йшлося на нараді. Цінні напрацювання є й у багатьох інших областях.

Усі вони заслуговують на підтримку. Коли кажемо про єдиний національний ринок сільгосппродукції, то маємо на увазі його сегментну структуру, в якій регіональні підрозділи покликані відігравати суттєву роль. Завдання полягає не в тому, щоб зруйнувати регіональні підрозділи, а в забезпеченні їх органічної взаємодії на рівні національного ринку.

Ця принципова позиція має також, на мою думку, знайти відбиток у наших програмах.

Більш ґрунтовного опрацювання потребує і питання кредитного забезпечення села.

Проблеми, що тут існують, значною мірою пов'язані з невирішеністю цілого комплексу організаційних проблем. Як слід ними ми не займаємося. Це і утворення системи сільськогосподарського кредиту шляхом розвитку механізму застави сільгосппродукції, і розвиток іпотечного кредитування. На порядку денному є утвердження на селі кредитної кооперації, яка б змогла стати ефективним нагромаджувачем вільних коштів, що знаходяться на руках населення, і відіграти суттєву роль у становленні фермерства.

Є багато питань і щодо роботи банківської системи. На цьому мною неодноразово наголошувалося, але істотних зрушень тут ще не досягнуто. Маю на увазі перш за все завершення врегулювання майнових відносин з банком "Україна", що дозволить державі більш активно впливати на сферу кредитних відносин на селі.

Хотілося б висловити деякі зауваження щодо поглиблення земельної реформи, здійснення якої започатковано відповідними Указами Президента України ще рік тому.

Земельна реформа в сільськогосподарському секторі економіки має здійснюватися в три етапи.

Перший - роздержавлення землі і передача її колективним господарствам. Без цього першого етапу неможливі наступні кроки.

За інформацією, яку я отримав, в абсолютній більшості областей, за винятком Полтавської, Житомирської, Вінницької та Чернігівської областей, Автономної Республіки Крим, цей процес буде в основному завершено нинішнього року.

Другий етап - формування основ приватної власності на землю на основі паювання земельних ділянок колективних господарств.

За розрахунками фахівців, цю роботу можна провести на належному технічному та організаційному рівні протягом двох років, виконавши попередньо внутрігосподарське бонітування ґрунтів, грошову оцінку сільськогосподарських угідь, переданих у колективну власність.

Я особливо наголошую на цьому. Ви розумієте значення цієї проблеми й помилок тут не повинно бути.

З паюванням земель пов'язаний третій етап реформи, який є логічним продовженням попередніх. Йдеться про реорганізацію наявних сільськогосподарських структур у колективні господарства нового типу.

Іноді мене звинувачують в тому, що я виступаю проти колективних господарств. Про це, зокрема, йдеться і в нещодавно оприлюдненій заяві соціалістичної фракції, фракції комуністів та Селянської партії у Верховній Раді.

Однак, ці звинувачення - чистої води політична акція. Я завжди стояв, стою і буду стояти на принципах крупномасштабного сільськогосподарського виробництва у поєднанні (де для цього є умови) з методами фермерського господарювання.

Більше того, виступаю за всебічний розвиток кооперативного руху на селі. В радянський період відбулася повна дискредитація кооперації. Деструктивні наслідки так званого "кооперативного плану" добре відомі. Він звівся до фактичного одержавлення кооперації, її бюрократизації, повної втрати мотиваційного механізму продуктивної праці. Це було очевидним раніше і це з особливою повнотою виявилось в останні роки. Нинішні кризові процеси значною мірою пояснюються цим чинником.

У цьому зв'язку потрібно визнати й таке: колгоспи за своєю суттю не були кооперативними господарствами. Саме цими об'єктивними, а не якимись іншими суб'єктивними факторами пояснюється необхідність їх докорінної перебудови. Цей процес зараз активно відбувається. Відчуваю повну підтримку в цьому і більшості керівників колективних господарств. Про це йшлося й у виступах.

На нашій нараді було приділено велику увагу питанням соціального розвитку села. Вважаю за необхідне привернути вашу увагу лише до однієї проблеми, яка залишилася в тіні нашої дискусії.

Ключовою ланкою відродження села на новій основі є перебудова соціальної структури його населення. Це питання має також знайти відображення у Національній програмі.

Основною дійовою особою аграрного процесу має стати працюючий власник - власник землі, знярядь виробництва, який працює у колективному господарстві або займається фермерством. Однак реалізація цього - не штучний процес. Його не можна насаджувати насильницькими методами. Держава має забезпечити рівні можливості кожному селянину стати працюючим власником. Це ми і робимо в процесі паювання землі та засобів виробництва.

Одночасно ми не можемо ні в якому разі допустити розпорошення землі. Наші позиції в цих питаннях мають бути чіткими й зрозумілими кожному.

Першорядну увагу сьогодні ми маємо приділити формуванню дієздатного прошарку сільських менеджерів, спеціалістів виробництва та сільської інтелігенції, які володіють сучасними навиками та знаннями, здатні реалізувати аграрну політику держави. Для цього уряду необхідно розробити та здійснити широкую програму зміцнення кадрового потенціалу села. Це кровна справа держави і для цього необхідно вишукувати потрібні фінансові ресурси.

На закінчення свого виступу хочу підкреслити: аграрна реформа, яку ми започаткували, передбачає не послаблення, а навпаки, суттєве посилення регулюючої функції держави. Глибокі якісні перетворення такого масштабу можливі лише за умови сильної держави, дієздатної виконавчої влади, керівників міцного гатунку, які здатні послідовно крок за кроком втілювати намічене в життя без революцій.

Я вже звертав увагу і на необхідність тісної співпраці в цих питаннях двох гілок влади, партій та політичних сил. Це також запорака успіху.

Шановні учасники наради!

Закінчується 1995 рік. Він був нелегкий для нашої країни як в політичному, так і в економічному плані. Сьогодні я хотів би звернутися до всіх працівників агропромислового комплексу зі словами вдячності Президента та уряду за вашу працю і за ваше терпіння.

З наступаючим Новим роком всіх вас!

1996 рік повинен стати роком створення сприятливих економічних умов для виробника сільськогосподарської продукції, роком стабілізації аграрного сектора України, роком більш стрімкого розгортання всього комплексу соціально-економічних перетворень на селі.

Дякую за увагу!

Урядовий кур'єр. - 1995. - 28 грудня. - С. 3,4.